

Toenemende complexiteit van het waterbeheer

Wim van Leussen nam op 11 maart afscheid van de Universiteit Twente, waar hij in 2001 werd benoemd tot hoogleraar River Basin Management. In zijn afscheidsrede - 'Waterbeheer volgens de stroomgebiedbenadering in een tijd van klimaatverandering' - schetste Van Leussen de ontwikkelingen van de afgelopen decennia. Door de stroomgebiedbenadering is het waterbeheer complexer geworden: multidisciplinair en nauw verbonden met andere beleids-terreinen. De onzekerheden over klimaatverandering vergroten deze complexiteit.

Wim van Leussen onderscheidt in zijn afscheidsrede drie 'golven'. In de eerste golf, sectoraal waterbeheer, stond de oplossing van een duidelijk gedefinieerd probleem centraal. Vanaf 1985 drong het besef door dat het gehele watersysteem in ogenschouw genomen moest worden voor het verkrijgen van veilige, schone en gezonde watersystemen. Een integrale benadering dus van het waterbeheer, met bijdragen vanuit verschillende onderzoeksdisciplines en beleidsterreinen. Nog recenter is het waterbeheer, als gevolg van de toenemende verstrengeling met andere beleidsterreinen, een collectief proces geworden met veel belanghebbenden.

Waterproblemen zijn onderdeel geworden van een veel bredere problematiek. Waterbeheer heeft tegenwoordig ook te maken met natuurontwikkeling, ruimtelijke ontwikkeling, recreatie en landbouw. De complexiteit is tevens vergroot door de stroomgebiedbenadering van het waterbeheer, die gemeengoed is geworden sinds de invoering van de Kaderrichtlijn Water in 2000. De Europese regelgeving en de noodzaak van grensoverschrijdende samenwerking hebben het waterbeheer volgens de stroomgebiedbenadering een impuls gegeven. Consequentie is de verdere toename van het aantal beleidsvelden en betrokken partijen.

De overgang naar een stroomgebiedbenadering heeft bestuurlijke implicaties. Wat vroeger afzonderlijk werd aangepakt, zoals het beheer van een hoofdrijver en haar zijtakken, daarover wordt nu gezamenlijk vergaderd. Het anticiperen op de (verwachte) klimaatverandering versterkt dit en vraagt om nauwere relaties met bijvoorbeeld landbouw en biodiversiteit, waar klimaatverandering eveneens een belangrijke impact heeft. Daarnaast zullen waterschaarste en droogte een prominenter plaats krijgen op de politiek-bestuurlijke agenda.

Kernopgave

Omgaan met klimaatverandering vormt volgens Van Leussen de komende decennia de kernopgave voor het waterbeheer volgens de stroomgebiedbenadering. Door de verwachte veranderingen in neerslagpatronen, perioden van droogte en het niveau van de zeespiegel, is klimaatverandering één van de belangrijkste externe factoren die van invloed zijn op het waterbeheer. Voor een adequaat waterbeleid is het van belang hier tijdig rekening mee te houden en adaptatiemaatregelen te nemen. Maar over de te

Wim van Leussen (foto: Vincent Basler).

verwachten veranderingen in het klimaat bestaat veel onzekerheid. De politiek-bestuurlijke uitdaging in het waterbeheer zit daarom juist in het omgaan met deze onzekerheden en de grotere complexiteit vanwege de stroomgebiedbenadering.

Klimaatverandering is een belangrijk aandachtspunt in het Europese waterbeleid. In de eerste generatie stroomgebiedbeheerplannen (eind 2009) is een hoofdstuk gewijd aan klimaatverandering. Het thema zal in de volgende planperiode nadrukkelijker aanwezig zijn. De tweede generatie stroomgebiedbeheerplannen en bijbehorende maatregelen worden getoetst op hun klimaatbestendigheid. In de planperiode 2009-2015 wordt een monitoringprogramma opgesteld, worden klimaatscenario's geactualiseerd en kennishiaten in beeld gebracht. Vanaf 2012, wanneer de Europese Commissie het rapport 'Blueprint to safeguard European waters' uitbrengt, zal klimaatverandering verder aan belang winnen. Ook bij de verdediging tegen hoogwater zal het een grotere rol spelen.

De onzekerheid over klimaatverandering en de menselijke invloed op klimaatontwikkelingen vergroot dus de complexiteit in het waterbeheer. Stroomgebieden moeten voldoende veerkrachtig en robuust zijn. Het systeem moet onverwachte gebeurtenissen kunnen doorstaan. Intensieve neerslag mag

geen wateroverlast veroorzaken en extreme droogte mag geen onomkeerbare schade opleveren voor het ecosysteem. Ook bescherming tegen hoog water en het verantwoord omgaan met de veiligheidsparadox ('hoge veiligheid, maar ook hoge kwetsbaarheid') vereisen volgens Van Leussen een robuust systeem.

Onzekerheden

Gelet op de onzekerheden omtrent klimaatverandering acht hij een stapsgewijze, adaptieve benadering in het waterbeheer onvermijdelijk. Waarbij het de kunst is op het juiste moment en op het juiste schaalniveau de juiste interventies te plegen. Monitoring is een belangrijk sturings-element bij het beoordelen van de situatie en de keuze van noodzakelijke maatregelen. Grootste uitdaging in het waterbeheer is volgens Van Leussen sturing geven aan een groot aantal samenhangende processen die worden gekenmerkt door een hoge mate van complexiteit en veel onzekerheden.

De afscheidsrede is verkrijgbaar bij Ada Krooshoop: (053) 489 32 02 of per e-mail: a.h.m.krooshoop@utwente.nl.

Vanwege het afscheid van Wim van Leussen en het tiende lustrum van de Universiteit Twente verzorgde het Centrum voor Studies in Technologie en Duurzame Ontwikkeling het symposium 'De (toekomstige) veiligheid in Nederland tegen overstromingen' op 11 maart. Sprekers waren Tjalle de Haan (topadviseur hoogwaterbescherming, Rijkswaterstaat), Han Vrijling (hoogleraar TU Delft), Robert Smaak (programmaleider Water en Veiligheid, DG Water) en Piet Dircke (programmadirecteur Water van Arcadis).

Smaak onderstreepte in zijn presentatie 'Nieuwe normen voor de waterveiligheid?' dat het beveiligen van Nederland tegen overstromingen een continue opgave is. De veiligheidsnormen worden momenteel geactualiseerd omdat de huidige normen enkele decennia oud zijn en omdat de economische waarde en de bevolking achter de dijken zijn toegenomen.

Dit voorjaar worden de maatschappelijke kosten-batenanalyses en slachtofferanalyses afgerond. Daarna volgt een consultatieproces met de gebieden binnen het Deltaprogramma, het Nationaal Wateroverleg en diverse adviesorganen.